

DOKUMENTUM

Lassan két éve, hogy az UNESCO Párizsban megrendezte első felsőoktatási világkonferenciáját. Ezzel a rangos eseménnyel egy kétéves munkafolyamat zárult le: korábban négy kontinens öt országában (Havanna, Dakar, Tokió, Palermo, Bejrút) tartottak ugyanis regionális előkészítő konferenciákat. A mi térségünket feltehetően leginkább érintő konferencia a palermói volt, amelyet a CRE és a CEPES szervezett. Az előkészületek során elkészítették húsz ország esettanulmányát és ezek összehasonlító elemzését. Ezen a konferencián csaknem 400 egyetemi képviselő jelent meg és fejtette ki, miben látja az európai felsőoktatás jövőbeli szerepét a századfordulón. E számunkban a párizsi konferencián elfogadott nyilatkozatot közöljük teljes terjedelemben.*

Felsőoktatási világkonferencia

Felsőoktatás a 21. században: Elképzelés és cselekvés

1998. október 9.

Nyilatkozat

Preambulum

Egy új évszázad küszöbén *korábban soha nem látott keresletet tapasztalunk a felsőoktatás iránt, amit eddigi történetében példa nélküli sokszínűség jellemez. Egyre inkább felismerik, hogy a felsőoktatás milyen kulcsfontosságú szerepet játszik a szociokulturális és gazdasági fejlődésben, valamint a jövő építésében, amelyre a fiatalabb generációkat új készségekkel, tudással és ideálok-kal kell ellátni. Felsőoktatásnak tekintünk „minden típusú felsőfokú tanulmányt, képzést vagy kutatási célú képzést, amelyet az illetékes állami szervek által hivatalosan elismert felsőoktatási intézmények nyújtanak”. A felsőoktatásnak mindenütt komoly kihívásokkal és nehézségekkel kell szembenéznie, amelyek több problémát okoznak: a finanszírozás, az esélyegyenlőség biztosítása a felsőoktatásba kerüléskor, valamint a tanulmányok során, a tanári kar fejlesztése, a készség alapú képzés, az oktatás minőségének javítása és megőrzése, a kutatás és a szolgáltatások, a programok korszerűsége, a végzett hallgatók elhelyezkedésének biztosítása, hatékony együttműködési megállapodások kialakítása, valamint a nemzetközi együttműködés előnyeihez való egyenlő hozzáférés. A felsőoktatást ugyanakkor kihívások elé állítják az új technikai lehetőségek is, amelyek segítségével a tudás jobb módszerekkel lesz előállítható, kezelhető, terjeszthető, megszerezhető és ellenőrizhető. Az oktatás minden szintjén biztosítani kell azt, hogy mindenki egyenlő eséllyel férhessen hozzá ezekhez a technológiákhoz.*

E század második felére úgy fog emlékezni a felsőoktatás története, mint a leglátványosabb *expanszió* korszakára. Világszerte több mint hatszorosára növekedett a felsőoktatásban tanulók létszáma: 1960-ban 13 millióan, 1995-ben pedig 82 millióan tanultak a felsőoktatásban. Ugyanebben az időszakban azonban még tovább szélesedett a már meglévő óriási szakadék az

* A fordítás alapjául szolgáló eredeti szöveg megtalálható az interneten: http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_eng.htm.

iparilag fejlett, a *fejlődő*, valamint *különösen a legkevésbé fejlett országok* között a felsőfokú oktatás és kutatás forrásai és elérhetősége terén. Ebben az időszakban szintén növekedett egyes országokon belül – köztük néhány a legfejlettebb és leggazdagabb országokon belül is – a társadalmi-gazdasági rétegződés és az oktatási lehetőségek differenciálódása. Megfelelő, képzett és művelt emberek kritikus tömegét kibocsátó felsőoktatási és kutatási intézmények nélkül egy ország sem biztosíthatja a szerves és fenntartható fejlődést, és különösen a fejlődő és legkevésbé fejlett országok nem tudják csökkenteni azt a szakadékot, amely elválasztja őket az iparilag fejlett országoktól. A tudás megosztása, a nemzetközi együttműködés és az új technológiák új lehetőségeket kínálhatnak e szakadék csökkentésére.

A felsőoktatás az évszázadok során bőséges bizonyítékot szolgáltatott életképességére, arra, hogy képes a változásra és képes változást és előrehaladást előidézni a társadalomban. A változás sokszínűségének és sebességének köszönhetően a társadalom egyre inkább *tudásalapítvá vált*, így a felsőfokú tanulás és kutatás ma az egyének, a közösségek és a nemzetek kulturális, társadalmi-gazdasági és környezetileg fenntartható fejlődésének elengedhetetlen összetevőjévé vált. Következésképp maga a felsőoktatás is óriási kihívásokkal néz szembe, és eddigi történetének legradikálisabb *változását és megújulását* kell felvállalnia ahhoz, hogy társadalmunk, amely jelenleg mély értékválsággal küzd, meg tudja haladni a pusztán gazdasági megfontolásokat és a moralitás és spiritualitás mélyebb dimenzióit is magáévá tudja tenni.

Azzal a céllal hívta össze az UNESCO a „Felsőoktatási Világkonferencia a 21. században: elkövetés és cselekvés” című konferenciáját, hogy megoldásokat kínáljon ezekre a kihívásokra, és világszerte mozgásba lendítse a felsőoktatás mélyre ható reformját. A konferencia előkészületeinek keretében az UNESCO 1995-ben kiadta a *Változtatási és fejlesztési irányelvek a felsőoktatásban* című kiadványát. Öt regionális konzultációt tartott (Havanna, 1996. november; Dakar, 1997. április; Tokió, 1997. július; Palermo, 1997. szeptember; valamint Bejrút, 1998. március). A konzultációkon elfogadott cselekvési nyilatkozatok és tervek magukon hordozzák az egyes konzultációk sajátos jellegét, a jelen Nyilatkozatban is figyelembe vesszük – mint ahogy figyelembe vettük a Világkonferenciára való felkészülés során is – és csatoljuk.

* * *

Mi, a Felsőoktatási Világkonferencia résztvevői, akik 1998. október 5. és 9. között Párizsban, az UNESCO-központban gyűltünk össze,

Hivatkozva az Egyesült Nemzetek Alapokmányát, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát,

Hivatkozva ezen túl az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, amely a 26. cikkely 1. bekezdésében kimondja, hogy „Minden személynek joga van a neveléshez”, valamint hogy „a felsőbb tanulmányokra felvételnek mindenki előtt – érdeméhez képest – egyenlő feltételek mellett nyitva kell állnia”, valamint elfogadva Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló Egyezmény (1960) alapvető elveit, amely egyezmény 4. cikkelyében kötelezi a tagállamokat arra, hogy „mindenki számára tegyék egyenlően elérhetővé a felsőoktatást az egyéni képességek szerint”.

Figyelembe véve a jelentősebb bizottságok és konferenciák felsőoktatást érintő ajánlásait, egyebek közt a Nemzetközi Bizottság a 21. századi oktatásért, a Világbizottság a kultúráért és fejlődésért, a Nemzetközi Oktatási Konferencia 44. és 45. ülései (Genf 1994, valamint 1996), az UNESCO Közgyűlésének 27. és 29. ülésén elfogadott döntések, különösen a Felsőoktatási Oktató Személyzet Státusára vonatkozó Ajánlás, a Világkonferencia az Oktatásról Mindenki Számára (Jomtien, Thaiföld, 1990), Egyesült Nemzetek Környezeti és Fejlődési Konferenciá-

ja (Rio de Janeiro, 1992), a Tudományos Szabadság és az Egyetemek Autonómiájának Konferenciája (Sinaia, 1992), Emberi Jogok Világkonferenciája (Bécs, 1993), Társadalmi Fejlődés Világcsúcs-találkozója (Koppenhága, 1995), a Nők negyedik Világkonferenciája (Peking, 1995), Nemzetközi Oktatási és Informatikai Kongresszus (Moszkva, 1996), Felsőoktatási és Emberi Erőforrás Fejlesztés a 21. Században Világkongresszus (Manila, 1997), az ötödik Nemzetközi Felnőttoktatási Konferencia (Hamburg, 1997) ajánlásait, és különösen a Cselekvési Program a Jövőért, 2. téma (A tanulás feltételeinek és minőségének javítása) ajánlásait, amely kimondja: „Elkötelezzük magunkat amellelt, hogy ... iskolákat, főiskolákat és egyetemeiket nyitunk a felnőtt tanulóknak ... felhívva a Felsőoktatási Világkonferenciát (Párizs, 1998), hogy támogassa azt, hogy a felsőfokú szakképzés intézményei az élethossziglani tanulás intézményeivé váljanak, és ennek megfelelően definiálja az egyetemek szerepét”,

Meggyőződve arról, hogy az oktatás az emberi jogok, a demokrácia, a fenntartható fejlődés és béke alapvető pillére, és így az élet során mindenki számára elérhetővé kell válnia, valamint arról, hogy lépéseket kell tenni a különböző szektorok – különösen az alap-, a közép- és felsőfokú oktatás –, valamint az egyetemek, főiskolák és műszaki intézmények közötti koordináció és együttműködés biztosítása érdekében,

Abban a hiszemben, hogy ebben az értelemben azoknak a problémáknak a megoldásait, amelyekkel a 21. század előestéjén kell szembenéznünk, a jövő társadalmáról alkotott elképzeléseink határozzák meg, valamint az a szerep, amit az oktatásnak általában és különösen a felsőoktatásnak szánunk,

Tudatában annak, hogy egy új évezred küszöbén a felsőoktatás kötelessége biztosítani azt, hogy a béke kultúrájának értékei és eszményei uralkodjanak, valamint annak, hogy az értelmiségi közösségnek e cél érdekében kell tevékenykednie,

Figyelembe véve azt, hogy a felsőoktatás gyökeres változtatásához és fejlesztéséhez, minőségének és korszerűségének fokozódásához, valamint a legnagyobb kihívások megoldásához nemcsak a kormányok és a felsőoktatási intézmények komoly részvételére van szükség, hanem az érintett felek, így a diákok és családjaik, a tanárok, az üzleti és ipari világ, a gazdaság köz- és magánüzemeltetői, a parlamentek, a média, a közösség, a szakmai szövetségek és társaságok részvételére, valamint a felsőoktatási intézmények nagyobb felelősségvállalására a társadalom felé, illetve elszámoltathatóságára a köz- és a magán-, nemzeti és nemzetközi források felhasználása terén,

Hangsúlyozva, hogy a felsőoktatási rendszereknek fejleszteni kell képességeiket arra, hogy élni tudjanak a bizonytalanságban, hogy változzanak és változást idézzenek elő, valamint hogy társadalmi szükségleteket célozzanak meg és szolidaritást és egyenlőséget hirdessenek; a minőség elengedhetetlen szintjének megszerzése és fenntartása alapvető előfeltételeként meg kell tartaniuk és gyakorolniuk kell a tudományos szigorúságot és eredetiséget a pártatlanság jegyében; valamint a diákokat kell érdeklődésük középpontjába helyezni, *az élethossziglani tanulás elvét szem előtt tartva*, így segítve az eljövendő évszázad globális tudástársadalmába való teljes integrálódásukat,

Abban a hiszemben továbbá, hogy a nemzetközi együttműködés és csere világszerte a felsőoktatás fejlesztésének legfontosabb biztosítékai, kijelentjük a következőket:

A felsőoktatás küldetései és funkciói

1. cikkely – Az oktatás, a képzés és a kutatás vállalásának küldetése

Kijelentjük, hogy a felsőoktatás legfontosabb küldetéseit és értékeit, különösen azt a küldetést, hogy a társadalom egészének fenntartható fejlődéséhez és jobbításához hozzájáruljon, meg kell tartani, meg kell erősíteni és tovább szélesíteni, nevezetesen azért, hogy:

a) korszerű képzéseket kínálva – többek között magas szintű tudást és készségeket kombináló szakmai képzést, amelyben a kurzusokat és azok tartalmát folyamatosan a társadalom jelenlegi és jövőbeli szükségleteihez igazítják – olyan magasan képzett diákokat és felelős állampolgárokat neveljen, akik az emberi tevékenység minden területén jelentkező szükségleteknek meg tudnak felelni;

b) lehetőséget teremtsen a *felsőfokú tanulásra és az életen át tartó tanulásra* úgy, hogy a diákoknak optimális választási lehetőséget és rugalmasságot biztosít a rendszerbe való belépés és a kilépés területén, az egyéni fejlődésre és a társadalmi mobilitásra annak érdekében, hogy *állampolgári szemléletre és a társadalomban való aktív részvételre neveljen* a világ egészére kiterjedő látókörrrel, lehetőséget a belülről jövő képesség fejlesztésre, valamint az emberi jogok megszilárdítására, a fenntartható fejlődésre, demokráciára, békére, az igazságosság jegyében;

c) *előbbre vigye, megteremtse és terjessze a tudást a kutatások* által, és a közösségnek tett szolgálata részeként a kor kihívásainak megfelelő szakembergárdát biztosítson, így nyújtva segítséget a társadalomnak a kulturális, társadalmi és gazdasági fejlődésben, támogassa és fejlessze a tudományos és technológiai kutatást, a társadalomtudományi, bölcsészettudományi és képzőművészeti kutatásokkal egyetemben;

d) segítsen *megérteni, értelmezni, megőrizni, bővíteni, támogatni és terjeszteni a nemzeti és regionális, nemzetközi és történelmi kultúrákat*, a pluralizmus és a sokszínűség jegyében;

e) segítsen megőrizni és hangsúlyozni a *társadalmi értékeket* azáltal, hogy a demokratikus állampolgárság alapvető értékeinek megfelelően képezi a fiatalokat, valamint hogy kritikus és független nézőpontokat kínál, segítve a stratégiai lehetőségek megvitatását és a humanista nézőpont megerősítését;

f) hozzájáruljon az oktatás minden szintjének fejlődéséhez és javulásához, többek között a tanárképzésen keresztül is.

2. cikkely – *Etikai szerep, autonómia, felelősség és előrejelző funkció*

Az UNESCO Közgyűlése által 1997 novemberében elfogadott Felsőoktatási Oktató Személyzet Státusára vonatkozó Ajánlással egybehangzóan a felsőoktatási intézményeknek, személyi állományuknak és diákjaiknak:

a) meg kell őrizniük és fejleszteniük kell alapvetően fontos funkcióikat azáltal, hogy különböző tevékenységeik során az etikai szabályokhoz tartják magukat, valamint a tudományos és intellektuális szigorúságot alkalmazzák;

b) képesnek kell lenniük arra, hogy függetlenül, felelősségük teljes tudatában adjanak hangot véleményüknek kritikai, kulturális és társadalmi problémákban, valamiféle értelmiségi tekintélyt sugározva, amelyre a társadalomnak szüksége van ahhoz, hogy képes legyen reagálni, a problémákat megérteni és cselekedni;

c) ki kell terjeszteniük kritikai és előretekinthető funkciójukat a felmerülő társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai trendek folyamatos elemzése segítségével, támpontot nyújtva az előrejelzés, a figyelmeztetés és a megelőzés számára;

d) fel kell használniuk intellektuális képességeiket és erkölcsi presztízsüket az egyetemesen elfogadott értékek, így a béke, az igazságosság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás védelme és terjesztése érdekében, az UNESCO Alkotmányában foglaltaknak megfelelően;

e) teljes tudományos autonómiát és szabadságot kell élvezniük, amelyet jogok és kötelességek halmazaként fognak fel, ugyanakkor teljesen felelősnek és elszámoltathatónak kell lenniük a társadalom felé;

f) szerepet kell játszaniuk abban, hogy meghatározzák azokat a kérdésköröket, amelyek a közösségek, nemzetek és a globális társadalom jólétét érintik, ezekben véleményt formálnak.

Új elképzelés a felsőoktatásról

3. cikkely – A hozzáférés egyenlősége

a) az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 26. cikkelyének 1. bekezdésével összhangban, a felsőoktatásba való felvétel alapjául a felvételre pályázók által tanúsított egyéni teljesítmény, képességek, ráfordítások, kitartás és odaadás kell, hogy szolgáljanak, az élethossziglani tanulás jegyében, a korábban megszerzett készségek mindenkori méltányos elismerésével. Következésképp, semmilyen diszkrimináció nem fogadható el a felsőoktatásba való bejutáskor, sem faji, nemi, nyelvi vagy vallási, sem gazdasági, kulturális vagy társadalmi különbségek, sem testi fogyatékoság alapján.

b) A felsőoktatáshoz való hozzáférés egyenlőségének az oktatás összes többi szintjével, különösen a középfokú oktatással való kapcsolatok megerősítésével és – amennyiben szükséges – átszervezésével kell kezdődnie. A felsőoktatási intézményekre úgy kell tekintenünk, és maguknak az intézményeknek is úgy kell működniük, hogy egy szerves folyamat részét képezik, amely a kora gyermekkorban s az alapfokú oktatással kezdődik, és az egész életen át tart. A felsőoktatási intézményeknek a szülőkkel, az iskolákkal, a diákokkal, a társadalmi-gazdasági csoportokkal és a közösségekkel aktív partneri viszonyban kell dolgozniuk. A középfokú oktatásnak nemcsak képzett diákokat kell nevelniük a felsőoktatás számára, széleskörűen képezve tanulási képességeiket, hanem szakmák széles skáláját kínálva az aktív élet felé is utat kell nyitniuk. A felsőoktatásnak azonban továbbra is elérhetőnek kell lennie minden diák számára, aki sikeresen befejezte a középiskolát vagy annak megfelelőjét, vagy pedig eleget tesz a felvételi követelményeknek, amennyire csak lehetséges bármilyen életkorban és bármiféle diszkrimináció nélkül.

c) Következésképp a felsőoktatás iránt mutatkozó kereslet megköveteli, hogy ahol lehetséges, a felsőoktatási felvételekre vonatkozó minden politika a jövőben az egyéni teljesítményre alapuló megközelítést helyezze előtérbe, a 3(a). cikkelyben meghatározottak szerint.

d) Néhány sajátos célcsoport – például a bennszülöttek, kulturális és nyelvi kisebbségek, hátrányos helyzetű csoportok, valamint a csökkent képességűek – tagjai számára aktívan elő kell segíteni a felsőoktatásba való belépést, hiszen ezek a csoportok mint közösség és mint egyének olyan tapasztalatokkal és tehetségekkel rendelkezhetnek, amelyek a társadalmak és nemzetek fejlődése számára nagy értékkel bírhatnak. Célzott anyagi támogatás és oktatási megoldások segíthetnek legyőzni azokat az akadályokat, amelyekkel ezeknek a csoportoknak szembe kell nézniük, mind a felvételtkor, mind a felsőfokú tanulmányok folytatásakor.

4. cikkely – A részvétel kiszélesítése és a nők szerepének támogatása

a) Bár a nők felsőoktatásba való felvétele terén jelentős javulást tapasztalhatunk, a világon sokhelyütt továbbra is számos társadalmi-gazdasági, kulturális és politikai akadály gátolja, hogy a nők számára teljes mértékben elérhető legyen a felsőoktatás, valamint hogy abba hatékonyan integrálódjanak. Ezek legyőzése továbbra is sürgős elsőbbséget élvez a teljesítmény elvén alapuló, egyenlőséget és diszkriminációmentességet biztosító felsőoktatási rendszer kialakításának megújulási folyamatában.

b) További erőfeszítésekre van szükség ahhoz, hogy kiküszöböljünk minden nemi alapú általánosítást a felsőoktatásban, hogy a különböző tudományágakban helyet kapjanak a nemek közötti különbségekre érzékeny megközelítési módok, valamint hogy konszolidáljuk a nők részvételét minden szinten és minden tudományágban, amelyekben alulreprezentáltak, és különösen ahhoz, hogy tágabb teret kapjanak a nők a döntéshozatal aktív folyamataiban.

c) A társadalmi nemek tudományát olyan tudományterületként kell tekintenünk, amely stratégiai fontosságú a felsőoktatás és a társadalom átalakításához.

d) Erőfeszítéseket kell tenni azért, hogy leomoljanak azok a politikai és társadalmi gátak, amelyek miatt a nők alulreprezentáltak, valamint különösen azért, hogy tágabb teret kapjanak a nők a felsőoktatás és a társadalom politikaformáló és döntéshozó szintjein.

5. cikkely – A tudás bővítése a természettudományi, művészeti, bölcsészettudományi kutatások révén és ezek eredményeinek terjesztése

a) A tudás bővítése kutatás révén elengedhetetlen funkciója minden felsőoktatási rendszernek, amelyeknek a posztgraduális képzést is támogatniuk kell. A társadalmi és kulturális célok és szükségleteket hosszabb távon szem előtt tartó programoknak támogatni és erősíteni kell az újító szemléletű inter- és transzdiszciplináris gondolkodásmódot. Megfelelő egyensúlyt kell teremteni az alap- és az alkalmazott kutatás között.

b) Az intézményeknek biztosítaniuk kell, hogy a kutatással foglalkozó egyetemi közösség minden tagja megfelelő képzéshez, támogatáshoz és forrásokhoz jusson. A kutatás eredményeire vonatkozó szellemi és kulturális jogokat az emberiség javára kell használni, és védelmezni kell a visszaélés ellen.

c) A kutatást minden tudományágban, így többek között a társadalom- és bölcsészettudományokban, az oktatásban (így a felsőoktatásban is), a műszaki tudományokban, a természettudományokban, a matematikában, az informatikában és a művészetekben is bővíteni kell, a nemzeti, regionális és nemzetközi kutatási és fejlesztési irányvonalaknak megfelelően. Különösen fontos a kutatási kapacitás bővítése a felsőoktatási intézményekben, mivel a minőség kölcsönös javítása akkor következik be, ha a felsőfokú oktatást és a kutatást ugyanabban az intézetben művelik magas szinten. Ezeknek az intézményeknek meg kell találniuk a szükséges anyagi és pénzügyi támogatást *mind köz-, mind magánforrásból*.

6. cikkely – Hosszú távú célok a korszerűség alapján

a) A felsőoktatás korszerűsége úgy mérhető, hogy összehasonlítjuk azt, amit a társadalom elvár az intézményektől azzal, amit az intézmények nyújtanak. Ez etikai normákat, politikai pártatlanságot, kritikai készséget, és ugyanakkor a társadalom és a munka világa problémáinak jobb megfogalmazását kívánja, amely során *hosszú távú társadalmi célok és szükségletek kerülnek az előtérbe, többek között a kultúrák tisztelete és a környezetvédelem*. Az a cél, hogy biztosítsuk a lehetőséget mind a széles körű általános műveltség megszerzésére, mind pedig a célirányos, karrierspecifikus oktatásban való részvételre, amely gyakran több tudományágot ölel át, készségekre és képességekre koncentrálnak, amelyek felkészítik az egyént arra, hogy többféle változó környezetben tudjon élni, és képes legyen foglalkozást váltani.

b) A felsőoktatásnak erősítenie kell azt a szerepét, hogy *szolgáltatást nyújt a társadalom számára*, különösen azokat a tevékenységeket, amelyek a szegénység, az intolerancia, az erőszak, az írástudatlanság, az éhínség, a környezeti károk és a betegség megszüntetésére irányulnak, elsősorban a problémáknak és a témáknak az *inter- és transzdiszciplináris megközelítés* segítségével.

c) A felsőoktatásnak jobban hozzá kell járulnia az *oktatási rendszer egészének fejlődéséhez*, nevezetesen a tanárképzés javítása, a tantervek fejlesztése és az oktatáskutatás segítségével.

d) A felsőoktatásnak végső soron egy új, erőszak- és kizsákmányolásmentes társadalom kialakításán kell fáradoznia, amely magas fokon művelt, motivált és integrált egyénekből áll, akiket az emberiség iránti szeretet inspirál és bölcsesség vezérel.

7. cikkely – Az együttműködés erősítése a munka világával, a társadalmi szükségletek elemzése és előrejelzése

a) Azokban a gazdasági rendszerekben, amelyeket változások, valamint olyan új termelési paradigmák jellemeznek, amelyek a tudáson, annak alkalmazásán és az információkezelésen alapulnak, erősíteni kell és meg kell újítani a felsőoktatás, a munka világa és a társadalom más részei közötti kapcsolatokat.

b) Erősíteni lehet a kapcsolatokat a munka világával úgy, hogy annak képviselői részt vesznek az intézmények irányításában, az országon belüli és nemzetközi gyakornoki/munka-tanulási lehetőségek számának növelésével a diákok és tanárok számára, a munka világa és a felsőoktatás személyi állományának csereprogramjaival, valamint a munka gyakorlatához szorosabban kapcsolódó átdolgozott tantervekkel.

c) *Mint a szakmai képzés, korszerűsítés és újragondolás élethosszig tartó forrásainak*, a felsőoktatási intézményeknek rendszeresen figyelembe kell venniük a munka világában, valamint a tudományos, műszaki és gazdasági szektorokban történő folyamatokat. Ahhoz, hogy a munka elvárásaira megfelelő választ tudjanak adni, a felsőoktatási rendszereknek és a munka világának közösen kell fejleszteniük és értékelniük a tanulási folyamatokat, az áthidaló programokat és a tanulás előtti értékelő, valamint a képzettséget elismerő programokat, amelyek integrálják az elméletet és a szakképzést. Előrejelző funkciójának keretein belül a felsőoktatási intézmények hozzájárulhatnak új munkahelyek teremtéséhez, bár nem ez az egyetlen funkciójuk.

d) A felsőoktatásnak kiemelt fontosságot kell tulajdonítania a vállalkozói készségek és kedv fejlesztésének, hogy így növelje végzős hallgatóinak esélyeit a munkaerőpiacon, hiszen rájuk egyre inkább nemcsak munkát keresőkként fognak tekinteni, hanem mindenekelőtt munkahelyek teremtését is elvárják tőlük. A felsőoktatási intézményeknek meg kell adniuk a lehetőséget hallgatóik számára, hogy a társadalmi felelősség tudatában teljesen kibontakoztathassák saját képességeiket, arra kell őket nevelniük, hogy a demokratikus társadalom teljes résztvevőivé és olyan változások támogatóivá váljanak, amelyek egyenlőséget és igazságot hoznak.

8. cikkely – Diverzifikáció az esélyegyenlőség növelése érdekében

a) A felsőoktatási modellek, valamint a felvételi módszerek és feltételek diverzifikálása elengedhetetlen egyrészt azért, mert világszerte növekszik a kereslet a felsőoktatás iránt, másrészt pedig annak érdekében, hogy különféle tudásátadási módokat tudjon kínálni, illetve hogy – az élethossziglani tanulást szem előtt tartva – egy mind szélesebb körnek kínálhasson lehetőséget a felsőoktatásba való bejutásra, rugalmas belépési és kilépési pontok kialakítása révén.

b) Diverzifikáltabb felsőoktatási rendszerekre többek között a hármas intézményi rendszer – köz-, magán- és non-profit intézmények – új típusai jellemzőek. Az intézményeknek az oktatási és képzési lehetőségek széles skáláját kell tudniuk felmutatni: hagyományos diplomák, rövid kurzusok, munka melletti tanulmányok, rugalmas órarendek, modul-rendszerű kurzusok, támogatott távoktatás stb.

9. cikkely – Újszerű oktatási megközelítések: kritikus gondolkodás és kreativitás

a) Gyorsan változó világunkban érzékelhetően szükség van új vízióra és új paradigmára a felsőoktatásban, amelynek hallgatóorientálnak kell lennie, és amely a legtöbb országban mélyreható reformokat és nyitott hozzáférési politikát igényel, hogy még többféle embercsoport számára tudjanak lehetőséget biztosítani, az is érzékelhető ezen kívül, hogy új elképzelés- és paradigmára van szükség a felsőoktatás tartalmának, módszereinek és tudásátadási esz-

közeinek is, amelyek a közösség és a társadalom szektorainak legszélesebb körei között létesített újfajta kapcsolatokra és partnerségre épülnek.

b) A felsőoktatási intézményeknek úgy kell oktatniuk a diákokat, hogy azok jól informáltak és mélyen elkötelezett állampolgárokká váljanak, akik képesek a kritikus gondolkodásra, a társadalmi problémák elemzésére, a társadalmi problémákra megoldásokat keresnek, ezeket alkalmazzák, és elfogadják a társadalmi felelősséget.

c) Ezen célok elérése érdekében szükséges lehet a tantervek átdolgozására új és megfelelő módszerek segítségével, hogy túllépjünk a tudományágak kognitív elsajátításán. A kommunikáció, kreatív és kritikai elemzés, *önálló gondolkodás és multikulturális környezetben végzett csapatmunka* (ahol a kreativitás része az is, hogy a hagyományos vagy helyi tudást és szakértelmet egyesíteni tudjuk a fejlett tudománnyal és technikával) készségek, képességek, kompetenciák elsajátításának támogatása érdekében új pedagógiai és didaktikai megközelítéseket kell elérhetővé tenni és támogatni. *Ezeknek az átdolgozott tanterveknek figyelembe kell venniük a nemek közötti különbségeket, valamint minden egyes ország kulturális, történelmi és gazdasági sajátosságait.* Minden tudományág tantervének tükröznie kell az emberi jogi normák tanítását, és a világ minden részén található közösségek szükségleteire épülő oktatást, de különösen azon tudományágak tanterveinek, amelyek a vállalkozói létre készítene fel. A felsőoktatásban oktatóknak jelentős szerepet kell játszaniuk a tanterv kialakításában.

d) Az új oktatási módszerek új típusú tanítási-tanulási segédanyagokat is jelentenek. Ezekhez újfajta számonkérési módszerek kellenek, amelyek nemcsak a memóriát, hanem a megértést, valamint a gyakorlati munka és a kreativitás készségeit is számon kéri.

10. cikkely – A legfontosabb szereplők: a felsőoktatásban oktatók és a diákok

a) A felsőoktatási intézmények politikájában kiemelkedően fontos szerepet játszik a tanári kar fejlesztése. A felsőoktatásban oktatókra egyértelmű politikát kell megfogalmazni. A felsőoktatásban tanítóknak manapság figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy megtanítsák a diákokat tanulni, hogy fejlesszék a diákok kezdeményezőképességét, hogy ne csupán a tudás forrásaiként szolgáljanak. Megfelelő feltételeket kell biztosítani a kutatás számára, a pedagógusi készségek modernizálására és fejlesztésére megfelelő tanári fejlesztési programok segítségével, valamint a tanítási és tanulási módszerek, a tanterv folyamatos fejlesztésének támogatásával. Meg kell teremteni a megfelelő szakmai és anyagi feltételeket is a kutatás és az oktatás számára, az UNESCO Közgyűlése által 1997 novemberében elfogadott *Felsőoktatási Oktató Személyzet Státusára vonatkozó Ajánlás* intézkedéseinek megfelelően. Ennek érdekében nagyobb fontosságot kell tulajdonítani a nemzetközi tapasztalatnak. A felsőoktatás elérhosszítani tanulásban való szerepére való tekintettel ezen kívül az intézményen kívül szerzett tapasztalatot is releváns teljesítménynek kell elfogadni a felsőoktatásban oktatók esetén.

b) Egyértelmű politikát kell megfogalmazni minden olyan felsőoktatási intézménynek, amelyben a hallgatókat a kora gyermekkori oktatásra vagy alap- és középfokú oktatásra készítik fel, amely ösztönzi a tantervek folyamatos fejlesztését, a legjobb tanítási módszerek alkalmazását és a különböző tanulási stílusokban való jártasságot. Elengedhetetlen, hogy megfelelően képzett adminisztratív és műszaki személyzet álljon rendelkezésre.

c) *Az országos és intézményi döntéshozóknak a diákok szükségleteit kell elsődlegesen figyelembe venniük*, őket kell fontos és felelős partnernek tekinteniük a felsőoktatás megújításához. Ehhez hozzátartozik az, hogy a diákok részt vehessenek az oktatás adott szintjét érintő témaköröknek a megvitatásában, az értékelésben, a tanári módszerek és a tantervek megújításában, valamint a hatályos intézményi keretek megvitatásában, a politikaformálásban és az intézményi vezetésben. Mivel a diákoknak joguk van arra, hogy szervezeteket hozzanak

létre és képviseljék érdekeiket, garantálni kell azt is, hogy ezekben a folyamatokban is részt vehessenek.

d) A diákszervezetekkel együttműködve fejleszteni kell a tanácsadó és segítő szolgáltatásokat, hogy segítséget nyújtsanak a diákoknak ahhoz, hogy bármely életkorban be tudjanak illeszkedni a felsőoktatásba, valamint hogy figyelembe vegyék a diákok egyre sokszínűbb csoportjainak szükségleteit. Az iskolákból vagy továbbképző intézetekből érkező hallgatókon kívül azoknak az igényeit is figyelembe kell venniük, akik az élethossziglani tanulási jegyében felnőtt korukban folytatják tanulmányaikat. Ez a támogatás fontos ahhoz, hogy a diákok megtalálják a megfelelő kurzusokat, ami a lemorzsolódást is csökkenti. A lemorzsolódó diákoknak megfelelő lehetőséget kell biztosítani ahhoz, hogy ha és amikor lehetséges, visszatérhessenek a felsőoktatásba.

Az elképzeléstől a cselekvésig

11. cikkely – Minőségértékelés

a) Amikor a felsőoktatásban *minőségről* beszélünk, akkor azon *egy sokoldalú koncepciót* értünk, amely magában kell, hogy foglalja minden funkcióját és minden feladatát: a tanítást és a tudományos programokat, a kutatást és az ösztöndíjakat, a tanári kart, a diákokat, az épületeket, a létesítményeket, a felszerelést, valamint a közösség és az egyetemi környezet számára nyújtott szolgáltatásokat. A belső önértékelés és a lehetőleg nemzetközi szakértelemmel rendelkező független szakértők által nyilvánosan végzett külső vizsgálat kulcsfontosságú a minőség növelése érdekében. Független országos testületeket kell létrehozni, és nemzetközileg elismert összehasonlítható normákat kell kialakítani. *Megfelelő figyelmet kell szentelni az adott intézményi, országos és regionális helyzetnek a sokszínűség érdekében, illetve az egyformaság elkerülése végett.* Minden félnek részt kell vennie az intézményi értékelési folyamatban.

b) A minőség megköveteli azt is, hogy a felsőoktatást a nemzeti kulturális értékek és körülmények figyelembe vételével nemzetköziség – tudáscsere, interaktív kapcsolattartás, tanárok és diákok mobilitása, valamint nemzetközi kutatások – jellemezze.

c) A nemzeti, regionális vagy nemzetközi minőség elérése érdekében néhány elem különösen fontos: nevezetesen a tanári kar gondos kiválasztása és folyamatos fejlődésének biztosítása, különösen a felsőoktatásban tanítók számára kidolgozott megfelelő programok, beleértve az országok, a felsőoktatási intézmények és a munka világa közötti tanítási/tanulási módszertan és mobilitás támogatását, valamint az országon belüli és országok közötti diákcsereprogramok támogatását. Az új információs technológiák fontos eszközei ennek a folyamatnak, köszönhetően a tudás és a szakértelem elsajátításában kifejtett hatásuknak.

12. cikkely – A technológia lehetőségei és kihívásai

Az új információs és kommunikációs technológiákban tapasztalható gyors áttörés további változásokat fog eredményezni a tudás fejlesztésének, megszerzésének és átadásának módjában. Fontos megjegyezni azt is, hogy az új technológiák lehetőséget nyújtanak a kurzusok tartalmi és módszertani újításaira, valamint tágabb teret nyitnak a felsőfokú tanulásra. Azt sem szabad azonban elfelejteni, hogy az új információs technológiák nem csökkentik a tanárok iránti igényt, megváltoztatják azonban a tanulási folyamatban betöltött szerepüket, valamint hogy az új technológiák alapvető fontosságúvá teszik azt a folyamatos párbeszédet, amely során az információból tudás és megértés lesz. A felsőoktatási intézményeknek elől kell járniuk az új információs és kommunikációs technológiák előnyeinek kiaknázásában, a minőség

biztosítása és az oktatási gyakorlat és eredmények magas szinten tartása mellett a nyitottság, egyenlőség és nemzetközi együttműködés jegyében:

a) a kapcsolati hálóak kiépítése, a technológia átadása, készségfejlesztés, tanítási anyagok fejlesztése és ezek alkalmazásáról folytatott tapasztalatszere, képzés és kutatás, a tudás mindenki számára elérhetővé tétele által;

b) új tanulási környezetek kialakítása által, többek között a távolságok áthidalására és jó minőségű oktatási rendszerek kialakítására képes, és így a társadalmi és gazdasági haladást és demokratizálódást éppúgy, mint más társadalmilag jelentős célokat szolgáló, virtuális felsőoktatási intézményeket és rendszereket teljessé tevő távoktatási lehetőségek kiépítése által, biztosítva, hogy ezek a virtuális oktatási létesítmények úgy működjenek, hogy tiszteletben tartják a kulturális és társadalmi identitásokat;

c) megjegyezvén, hogy ahhoz, hogy az oktatásban minél jobban felhasználhatók legyenek az információs és kommunikációs technológiák, különösen nagy figyelmet kell szentelni annak az óriási különbségnek, amely az országok között, sőt az egyes országokon belül is létezik az új információs és kommunikációs technikákhoz és az ezekhez kapcsolódó források előteremtéséhez való hozzáférés tekintetében;

d) az ICT nemzeti, regionális és helyi szükségletekhez való adaptálása, valamint a fenntartásához szükséges technikai, oktatási, vezetési és intézményi rendszerek biztosítása által;

e) nemzetközi együttműködésekkel minden ország, különösen a fejlődő országok céljainak és érdekeinek elősegítése, ezen a területen az elért egyenlő esélyének biztosítása, valamint az infrastruktúrák erősítése, és ennek a technológiának az egész társadalomra kiterjedő terjesztése által;

f) a magas színvonalú és méltányos bekerülési feltételek megtartása érdekében a „tudásalapú társadalom” kialakulásának aprólékos követése által;

g) az ICT használata által kínált lehetőségek számba vétele által, annak felismerése mellett, hogy elsősorban a felsőoktatási intézmények használják az új technológiákat munkájuk modernizálásához, és nem ezek a technológiák alakítják át a felsőoktatási intézményeket valóságból virtuális intézményekké.

13. cikkely – A felsőoktatás irányításának és finanszírozásának erősítése

a) A felsőoktatás irányításához és finanszírozásához a *megfelelő tervezési és politika-elemző képességek és stratégiák fejlesztése szükséges*, amelyek a felsőoktatási intézmények és az állami tervező és koordinációs testületek közötti partneri kapcsolatra épülnek a megfelelően modernizált irányítás és a források költséghatékony felhasználása érdekében. A felsőoktatási intézményeknek *előre tekintő irányítási gyakorlatot* kell elsajátítaniuk, amelyek reagálnak a környezetükben felmerülő szükségletekre. A felsőoktatást irányítóknak fogékonyak, kompetensnek kell lenniük, valamint képesnek arra, hogy belső és külső mechanizmusok segítségével rendszeresen értékeljék az eljárások és adminisztratív szabályok hatékonyságát.

b) A felsőoktatási intézményeknek autonómiát kell kapniuk belső ügyeik intézésére, az autonómia mellé azonban egyértelmű és átlátható elszámoltathatóság is párosul a kormány, az országgyűlés, a diákok és a szélesebb társadalom felé.

c) Fontos, hogy az intézményi vezetés végső célja az legyen, hogy kiteljesítse az intézmény küldetését a magas színvonalú oktatás, képzés és kutatás, valamint a közösség számára nyújtott szolgáltatások biztosításával. Ez a cél olyan *vezetést* kíván, amelyik a *társadalmi éleslátást* – beleértve a globális kérdések megértését – *hatékony vezetési készségekkel* párosítja. A felsőoktatásban a vezetés tehát fontos társadalmi felelősséget jelent, és jelentősen erősíthető minden felsőoktatásban érdekelt fél részvételével, különösen a tanárokkal és a diákokkal folyta-

tott párbeszéd segítségével. A jelenlegi intézményi keretek között számításba kell venni az oktató személyzet részvételét a felsőoktatási intézmények irányító testületeiben, nem elfelejtve azt sem, hogy ezen testületek nagyságát ésszerű keretek között kell tartani.

d) Elengedhetetlenül fontos az Észak és a Dél együttműködésének támogatása a fejlődő országok felsőoktatásának erősítéséhez szükséges finanszírozás biztosításának érdekében.

14. cikkely – A felsőoktatás mint közszolgálat finanszírozása

A felsőoktatás finanszírozásához köz- és magánforrások egyaránt szükségesek. E tekintetben az állam szerepe továbbra is alapvetően fontos.

a) A felsőoktatás támogatási forrásainak sokszínűbbé válása tükrözi, hogy a társadalom mennyi támogatást nyújt a felsőoktatásnak, ezt tovább kell erősíteni a felsőoktatás fejlődésének, hatékonyságának növelése, minőségének és naprakészségének fenntartása érdekében. Az oktatási és társadalmi küldetés közötti egyensúly létrehozásának biztosítása érdekében *továbbra is alapvetően fontos a felsőoktatás és kutatás állami támogatása.*

b) A társadalom egészének támogatnia kell az oktatás minden szintjét, beleértve a felsőoktatást is, figyelembe véve annak szerepét a fenntartható gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés elősegítésében. *Az e cél érdekében történő mobilizáció függ a társadalom problémaérzékenységtől, valamint a gazdaság köz- és magánszektorainak, az országgyűlések, a média, a kormányzati és nem kormányzati szervezetek, a diákok, valamint a felsőoktatással kapcsolatban álló intézmények, a családok és minden más társadalmi szereplő közreműködésétől.*

15. cikkely – A tudás és szakértelem határokon és a földrészeken átnyúló megosztása

a) Az oktatás és a képzés számára a világ felsőoktatási intézményei közötti szolidaritás és igaz partnerség elve elengedhetetlen minden területen, amely elősegíti a globális témák megértését, támogatja a demokratikus kormányzást, valamint a képzett emberi erőforrás szerepét annak döntéseiben, valamint a különböző kultúrákkal és értékekkel való együttélés szükségességének megértését. Minden felsőoktatási rendszer szerves részeivé kell válniuk a szellemi és tudományos együttműködést elősegítő többnyelvűségnek, az oktatók és diákok csereprogramjainak, valamint az intézményi kapcsolatoknak.

b) A szolidaritásra, elismerésre és kölcsönös segítségnyújtásra, a partnerek érdekeit egyenlően szolgáló igaz partnerségre, valamint a határokon átnyúló tudás és szakértelem megosztására alapozott nemzetközi együttműködési elveknek kell vezérelniük a felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatokat mind a fejlett, mind a fejlődő országokban, és ezeknek különösen a legelmaradottabb országok javára kell szolgálniuk. Át kell gondolni, milyen védelemre van szükségük a konfliktus vagy természeti csapások sújtotta területek felsőoktatási intézményeinek teljesítőképességük érdekében. Nemzetközi dimenzióknak kell tehát áthatnia a tananyagot, a tanítási és a tanulási folyamatot.

c) A tanulmányok elismerésének regionális és nemzetközi normatív eszközeit kell elfogadni és bevezetni, beleértve a végzetek szakképzettségét, készségeit és képességeit igazoló bizonyítványokat, így a hallgatók könnyebben változtathatnák kurzusait, elősegítve ezzel a nemzeti rendszereken belüli és azok közötti mobilitást.

16. cikkely – Az „agyelszívástól” az „agy kihasználásáig”

Az „agyelszívás” megszüntetése még megoldásra váró feladat, hiszen a jelenség továbbra is megfosztja a fejlődő és az átmeneti szakaszban lévő országokat a társadalmi-gazdasági fejlődés felgyorsításához szükséges magas szintű szakértelemmel rendelkező szakembereitől. A nemzet-

közi együttműködési terveknek hosszú távú partnerségen kell alapulniuk az Észak és Dél országainak az intézményei között, és támogatniuk kell a déli félteke országai közötti együttműködést is. Elsőbbséget kell élvezniük a fejlődő országok szakképzési programjainak, magas szintű tudásközpontjainak, regionális és nemzetközi hálózatok kialakítása és rövid idejű specializált és intenzív külföldi tanulmányutak révén. Meg kell fontolni egy olyan környezet kialakítását, amely vonzza a szakképzett emberi tőkét és elősegíti annak megtartását, akár nemzeti politikai lépések, akár nemzetközi egyezményeken keresztül a magasan képzett tudósok és kutatók anyaországba történő – tartós vagy átmeneti – visszatérése érdekében. Az „agy kihasználásának” folyamatát ugyanakkor együttműködési programokon keresztül is támogatni kell, hiszen ezek a programok nemzetközi jellegüknel fogva hozzájárulnak az intézmények építéséhez és megerősítéséhez, és előmozdítják a belső kapacitások teljes kihasználását. E tekintetben különösen fontosak a UNITWIN/UNESCO Vezetői Program során szerzett tapasztalatok, valamint a felsőoktatási diplomák elismeréséről szóló regionális egyezményekben foglalt alapelvek.

17. cikkely – Partneri kapcsolatok és szövetségek

Az érdekelt felek – az országos és intézményi politikaformálók, az oktató és *segítő* személyzet, a kutatók és diákok, valamint az adminisztratív és technikai személyzet a felsőoktatási intézményekben, a munka világa, a közösségi csoportok – közötti partneri kapcsolatok és szövetségek óriási erőt jelentenek a változások véghezvitelében. A nem kormányzati szervezetek szintén kulcsszerepet kapnak ebben a folyamatban. A továbbiakban a *közös érdekre, kölcsönös tiszteletre és szavahihetőségre alapozott partneri kapcsolatoknak kell a felsőoktatás megújításában elsődleges szerepet játszaniuk.*

Mi, a Felsőoktatási Világkonferencia résztvevői elfogadjuk ezt a Nyilatkozatot, és ismét kinyilatkoztatjuk, hogy minden embernek joga van az oktatáshoz, valamint ahhoz, hogy a felsőoktatásba való felvételnél egyéni érdemeit és teljesítményét bírálják el;

Kötelezettséget vállalunk arra, hogy saját és kollektív felelősségünk keretén belül cselekedni fogunk, és megteszünk minden intézkedést, hogy valóra váltsuk az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában és Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló Egyezményben foglalt, felsőoktatásra vonatkozó elveket;

Ünnepélyesen ismét kinyilatkoztatjuk a béke iránti elkötelezettségünket. E cél érdekében határozott szándékunk, hogy elsődleges fontosságot tulajdonítunk a béke oktatásának, valamint hogy a 2000. évben részt veszünk a Béke Kultúrája Nemzetközi Évének megünneplésében;

*Ezennel tehát elfogadjuk a „Felsőoktatásról a 21. században – Elképzélés és cselekvés” című Nyilatkozatot. A Nyilatkozatban megjelölt célok elérése, valamint különösen az azonnali cselekvés érdekében egyetértünk az alábbi „Cselekvési Prioritási Keret a Felsőoktatás Változtatásához és Fejlesztéséhez” című dokumentum tartalmával.**

* Ennek szövegét nem közöljük.